

ŚWIĘTY

Wiking

Epoka wikingów to ważny czas w dziejach Europy, a Skandynawii w szczególności. Pojawienie się szeregu zjawisk, takich jak centralizacja władzy, handel dalekosiężny, chrystianizacja, wpłynęło na gruntowne polityczne, kulturowe i społeczne przemiany w całej Skandynawii. Nie doszłoby do nich, gdyby nie działalność wielu wyróżniających się, charyzmatycznych osób. Nie dziwi fakt, że zdecydowana większość z nich należała do elit politycznych i ekonomicznych, które mogły sobie pozwolić na nieustanną, bezkompromisową rywalizację o władzę, angażując środki militarne i finansowe, jakie mieli do dyspozycji. Olaf Haraldsson, norweski wiking, monarcha i święty, jest bardzo dobrym tego przykładem.

KARIERA WIKIŃSKA OLAF

Informacje na temat początkowego okresu życia Olafa pozostają niejasne i mocno zniekształcone przez późniejszą tradycję hagiograficzną. Przyjmuje się, że urodził się ok. 995 roku i przynajmniej część lat młodości spędził na Rusi. Współczesne mu przekazy po raz pierwszy odnotowują go w Anglii, gdzie Olaf dołączył do tzw. armii Thorkella, która niepokonana grabiła wyspę w latach 1009–1012. W ślad za Thorkellem Olaf zawarł pokój z angielskim królem Ethelredem, towarzyszył mu w czasie zesłania w Normandii i wsparł go, gdy ten odzyskiwał władzę w swoim królestwie w 1014 roku. Olaf dowiódł wtedy, że jest dzielny i skutecznym wodzem, najeżdżając różne części dzisiejszej Francji i Hiszpanii. To wtedy także Olaf zdobywał pierwsze doświadczenia polityczne. Ten okres jego życia zwińczyło najbardziej doniosłe i brze-

mienne w skutkach wydarzenie, czyli chrzest, do którego najpewniej doszło na książęcym dworze w Rouen w 1014 roku. Wieści o udziale rządzącego wówczas Norwegią jarla (jarl – średniowieczny tytuł nadawany skandynawskim wodzom, wojownikom lub powiernikom króla) Eryka z Hladir w wyprawie Knuta Wielkiego do Anglii skłoniły Knuta do wykorzystania tej okazji i podjęcia próby przejścia władzy w ojczyźnie.

OLAF JAKO KRÓL NORWEGII

Olaf miał wystarczająco dużo determinacji, talentu oraz środków finansowych i militarnych, aby pozbawić władzy jarłów z Hladir – głównych konkurentów do zdobycia władzy królewskiej w Norwegii. Jego władzę uznano przede wszystkim w południowych i wschodnich rejonach kraju. Moźni z zachodnich regionów (przede wszystkim potężny jarl Erling Skjalgson) zachowali wobec

władcy neutralną lub wręcz wrogą postawę. Zabiegi Olafa, aby ich sobie podporządkować, przyczyniły się do jego późniejszego upadku. Nowy król oparł swoje rządy na doktrynie chrześcijańskiej. Co ciekawe, choć późniejsze przekazy dotyczące jego panowania ograniczają się w swoich opisach do wysiłków misyjnych króla, współczesne źródła dostarczają nam danych na ten temat w wręcz śladowym stopniu. Mimo to historycy nie mają raczej wątpliwości, że Olaf próbował wprowadzić w kraju nowe, oparte na zasadach religii chrześcijańskiej prawo oraz sprowadzał do kraju duchownych. Co więcej, ideowa otoczką, która towarzyszyła jego rządowi, zawierała nawiązania do konceptu władcy sprawiedliwego (*rex iustus*), który odgrywa rolę prawodawcy, strażnika poddanych przed wszystkimi, którzy łamią prawo i występują przeciw prawowitemu władcy.

Olaf próbował wzmocnić swoją pozycję w regionie. Potem z Anundem, następcą szwedzkiego króla, zaatakowali Danię w 1026 roku, lecz Knut zdołał nie tylko obronić kraj, ale także wypróbować oponentów w bitwie morskiej, do której doszło u ujścia Rzeki Świętej w południowej Skanii. Od tego momentu Knut zdawał sobie sprawę, że utrzymanie stabilnej przewagi w regionie i władzy w całej swojej rozległej domenie będzie możliwe jedynie, jeśli wyeliminuje Olafa. W 1028 roku władca Anglii i Danii wyruszył na czele silnej floty do Norwegii wspierany przez tych miejscowych możnych, którzy pozostawali w opozycji do Olafa. Ten ostatni, zdając sobie sprawę z przewagi przeciwnika, uciekł z kraju i znalazł schronienie na Rusi. Towarzyszył mu wówczas jego niespełna pięcioletni syn Magnus. W 1030 roku wieści o zaginięciu jarla Hakona z Hladir na Morzu Północnym skłoniły Olafa do podjęcia próby odzyskania władzy w Norwegii. Dotarł tam w lipcu 1030 roku, ale musiał stawić czoła miejscowym możnym, wspartym finansowo przez Knuta Wielkiego. Obie strony stanęły naprzeciw siebie pod Stiklastadir. Bitwa, do której doszło 29 lipca, zakończyła się śmiercią Olafa, a Norwegia po raz kolejny dostała się pod zwierzchnictwo Danii.

OLAF ŚWIĘTY - ROZWÓJ KULTU

Wbrew późniejszej tradycji jest niemal pewne, że kult Olafa Świętego u swego zarania był albo stymulowany, albo przejęty przez duńskie władze w Norwegii. Po bitwie pod Stiklastadir Knut zdecydował się osadzić na norweskim tronie swojego małoletniego syna Swena, któremu towarzyszyła matka wraz z grupą doświadczonych doradców. W celu wzmocnienia pozycji Swena postanowili oni ukazać młodego władcę jako duchowego dziedzica poległego króla, który już wówczas stawał się coraz bardziej popularny jako męczennik i święty. Pomysł ten nie był wyjątkowo oryginalny, analogie do niego znajdziemy w X-wiecznych Czechach i Anglii. Swen niewiele jednak na nim skorzystał. Około 1035 roku zarówno on, jak i jego matka zostali zmuszeni do ucieczki z kraju.

Norweskie elity zdecydowały się oddać tron synowi Olafa Magnusowi, który dotąd przebywał na Rusi. Nowy władca oparł swoje rządy całkowicie na kulcie swojego ojca. Olaf, teraz jako *rex perpetuus Norvegiae* (wieczny król Norwegii), miał być przykładem chrześcijańskiego monarchy dla swojego syna oraz jego poddanych. Olaf szybko stał się najbardziej popularnym i znamienitym świętym w całej Skandynawii. W 1053 roku papież Eugeniusz III zdecydował o powołaniu nowej archidiecezji w Nidaros (Trondheim), której patronem został św. Olaf. Fakt ten zdecydował o rozwoju piśmiennictwa poświęconego Olafowi obejmującego między innymi kilka sag oraz spis cudów i męczeństwa. Olaf został ogłoszony patronem całego królestwa. Ktokolwiek chciał w sposób legalny sprawować władzę królewską w Norwegii, musiał uznać szczególny status świętego. Symbol Olafa – topór trzymany przez lwa, symbol władzy królewskiej – do dziś widnieje w godle Norwegii.

tekst: dr hab. Jakub Morawiec

dr hab. Jakub Morawiec
Instytut Historii
Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Śląskiego
jakub.morawiec@us.edu.pl

Św. Olaf w witrażu kościoła w Ålesund
/ fot. domena publiczna

